

О. В. Гасвська, канд. філол. наук, асист.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

НОВІТНЯ ЖІНОЧА ПРЕСА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ЯВИЩЕ РУХУ ОПОРУ

Ідеться про жіночу пресу кінця ХІХ – початку ХХ ст. і її роль у суспільному житті.

Ключові слова: преса, альманах, філософія, національний рух, явище, розвиток, фемінізм.

Преса в усі часи відіграла значну роль в суспільному житті. Коли ж вести мову про українську пресу кінця ХІХ – початку ХХ століття, зокрема жіночу пресу, то слід зауважити, що попри заборони українського слова, вона зберігала свою ідентичність, свою особливість.

Журнал "Киевская старина" (1882–1906) відігравав значну роль в згуртуванні літературних сил, у ствердженні права української преси на розвиток рідною мовою.

Чимало проблемних публікацій друкували на сторінках газети "Хлібороб", тижневика "Рідний край", місячника "Нова громада", згодом щоденної газети "Рада" та ін.

Ясна річ, часто виникали певні дискусії між авторами. Скажімо, Є. Чикаленко в листі до М. Коцюбинського писав: "Мене гнітить, що люди не можуть стати вище інтересів свого я, та ще й люди, з якими думалось працювати вкупі, які здавалось, готові життя своє покласти за Україну" [5, с. 239].

Українські письменники (Ганна Барвінок, Ю. Федькович, І. Нечуй-Левицький, Б. Грінченко, М. Вороний, А. Тесленко, С. Васильченко, М. Коцюбинський та ін.) друкували свої художні твори в цих виданнях.

Деякі з них з часом хоч і припиняли свою роботу через брак коштів, але через певний час знову з'являлися на літературній ниві, інколи вже під іншими назвами.

Свою лепту в розвиток української журналістики внесли і українські жінки-письменниці. "Перший вінок", виданий Н. Кобринською та Оленою Пчілкою 1887 р., став, фактично, за змістом, формою і духом першим українським жіночим альманахом. Написаний жінками (Н. Кобринська, У. Кравченко, Олена Пчілка, Леся Українка, Дніпрова Чайка, Л. Старицька-Черняхівська та ін.), він був доступний усім верствам української суспільності. І по суті це було нове явище, своєрідне явище руху опору, бо крім художніх творів, в альманасі вміщено програмові для українського фемінізму статті Н. Кобринської: "Про рух жіночий в новітніх часах", "Руське жіноцтво в Галичині в наших часах", "Замужня жінка середньої верстви", "Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові", в яких "поставлено в оборону інтереси української жінки, вказувано шляхи, якими вона повинна йти до свого визволення; а іменно: ціллю її життя повинно бути не лише виховання дітей і господарство, але також і участь в громадським життю" [1, с. 5–6].

Появу в "Першому вінку" молодих літераторок І. Франко оцінив як доказ, "що національне почуття будиться вже в самім ядрі українського народу, доходить до тих кругів, де воно звичайно доходить найпізніше і найтяжче. Відтепер можна було надіятися кращого, швидшого росту нашого розвою – і ся надія, незважаючи на всі переміни констеляцій, не завела" [8, с. 503].

Через шість років Н. Кобринська підготувала три випуски альманаху "Наша Доля" (1893–1896). Проте вони не піднеслися до рівня "Першого вінка" "і формою і змістом" (М. Павлик). Побажання Н. Кобринської про заснування жіночої преси здійснилися ще за її життя, але згодом.

1908 р. гурт молодих жінок на чолі з Дарією Старосольською розпочали видання, за прикладом Н. Кобринської, журналу "Мета". Аналізуючи шлях розвитку української преси в Галичині, О. Маковей відзначив якісну еволюцію її, що відбилась в самих назвах часописів: "Кількадесят літ ми називали свої видавництва Русалками, Ладами, Вечорницями, Нивами, Рідними хатами, Стріхами і Левадами, Веснами, Степами, Дзвонами, Снопамі і Зорями – і лиш декому за той час прийшло на думку

інакше їх назвати, от як Мета, Основа, Правда або Молот... вже покидаємо числити зорі та зітхати за русалками і козаками, а беремося помалу до систематичної роботи..." [7, с. 3]. Усупереч політичним "бар'єрам і кордонам", Н. Кобринська відкрила шлях духовного злиття жіноцтва Галичини та Придніпров'я "в один єдиний дружній і могутній голос з девізом: "Віддай усе, усе за рідний люд" [1, с. 5]. У 1919 р. при часописі "Вперед" з'являється двотижневик для робітного жіноцтва "Наша Мета" (1919–1920) – єдиний український часопис у Львові, в якому на новій філософській основі трактується призначення жінки. На початку 20-х років з'являються постійні жіночі часописи, альманахи, збірники тощо. Завдяки зусиллям жінок, а частково й війні, жінки дістали доступ до всіх посад, в тому числі й військових, досягнули успіхів у економічній, правничій, освітній й особливо у журналістській сферах. Середина 20-х років ХХ ст. – це час видання жіночих часописів, альманахів: "Жіноча Доля" (1925–1939 р.р., центральний орган Союзу українок, м. Коломия, редактор Олена Кисілевська); "Українська господиня" (1929 р., додаток до "Сільського господаря"; м. Львів, редакційний комітет); "Жіночий голос" (1931 – 1935 р.р., додаток до "Громадського голосу", орган "Жіночої громади", м. Львів, редакційний комітет: Ф. Стасова, І. Муринова, Н. Микитчук); "Жінка" (1935–1939 р.р., м. Львів, редактор М. Рудницька); "Українка" (1938–1939 р.р., м. Львів, редактор М. Струтинська); "Громадянка" (1939 р., м. Львів, редактор М. Рудницька, вийшло кілька номерів) та ін.

Усі вони, як зазначає О. Кисілевська, проголошували ті ж самі гасла, що й Н. Кобринська. Різниця полягала лише в тому, що "вона голосила їх одна – чуло її ледве кілька десятків охочих, – нас голосить вже сотки тисячам молодших посестр, – а ці тисячі, що з нами йдуть, пірвуть (поведуть. – *Авт.*) за собою мільйони" [3, с. 3]

Завдання української жіночої преси в нових умовах також вирізнялись загальнонаціональним характером. Крім феміністичних ідей, новітня жіноча преса гуртувала і виховувала "наше жіноцтво національно" [3, с. 7]. Вона не лише продовжувала, а й реалізовувала заповіти Н. Кобринської, підносячи власну індивідуальність до висоти людства та європейської культури, не

підпорядковуючи національний дух чужині, а навпаки ідентифікувала самотність української нації.

Разом з І. Франком, М. Павликом та їх однодумцями "жіноча преса" означеного періоду представлена цілою плеядою митців художнього слова (Марко Вовчок, Ганна Барвінок, Олена Пчілка, Леся Українка, О. Кобилянська, Софія Окуневська, Наталя Кобринська, Євгенія Ярошинська, Дніпрова Чайка та ін.). Ідеал жінки в цих письменників – жінка освічена, інтелігентна, із прогресивними поглядами та високими духовними запитами. Її серце добре, любляче і ніжне.

Саме такі думки сповідують героїні художніх творів письменниць. Але не тільки в художніх творах звучать ці мотиви. Майже вся жіноча преса помежів'я століть теж пронизана цими мотивами.

Участь жінок у феміністичному русі не лише на теренах України, але й за її межами засвідчила, що героїні письменниць спроектовані в майбутнє, вони мріють змінити світ, і зміна та перетворення світу відчувається через пізнання краси і мистецтва. Сила волі, витончена чуттєвість, любов до життя, боротьба за краще життя – такі прагнення героїнь творів О. Кобилянської, Дніпрові Чайки, Н. Кобринської та ін.

На прикладі діяльності Н. Кобринської можна проілюструвати жіночу пресу кінця XIX – початку XX століття.

Нова дійсність потребувала нових прийомів зображення, автори розробляли нові художні засоби, модифікували попередні форми, шліфували стилі. Преса, як і художня література, "оновлювалася", змінювалася.

Отже, Наталя Кобринська у літературно-критичному дискурсі українського літературознавства кінця XIX – початку XX століття органічно вписується у загальну тенденцію розвитку національної літератури перехідної доби. Її діяльність як громадська, так і творча чи ненайяскравіше може репрезентувати добу оновлення і зміни світу тої пори.

Народилася Наталя Іванівна Кобринська (дівооче прізвище Озаркевич) 1855 року в с. Белелуї (тепер Снятинський район, Івано-Франківської області).

Родинне оточення мало колосальний вплив на формування світогляду та літературних поглядів майбутньої письменниці. Один з біографів авторки Д. Лукіянович пише: "Завжди свідома своїх цілей і почуття сили, Кобринська високо держала прапор, а її домівка в Болахові оглядала гостей близьких і далеких із-за кордону, молодих і старших, а всі вони відходили звідтіль очаровані товариською культурою Озаркевичів і духовними прикметами Кобринської" [7].

Там бували І. Франко, М. Павлик, Ольга Кобилянська, Євгенія Ярошинська, чеський етнограф Франтішек Ржегорж та інші митці.

Н. Кобринська часто листувалася з І. Франком, М. Павликом, Августом Бебелем, Лесею Українкою, захоплювалася їх творчістю та діяльністю. І сама постійно вчилася, вивчала іноземні мови, пробувала писати.

Уже перші твори письменниці високо оцінив І. Франко: "Чи знаєте Ви, що се Ви написали таку штуку, котрій рівних вся наша література галицька досі не видала" [8, с. 234].

Так само, як Леся Українка, Ольга Кобилянська, Євгенія Ярошинська, Дніпрова Чайка, письменниця у своїх творах акцентує увагу на проблемі жіночої емансипації, на непростій жіночій долі.

У 80-ті роки за її ініціативи засновується "Товариство руських жінок у Станіславі. "Я через літературу, – пише Н. Кобринська, – дійшла до розуміння положення жінки в суспільності – тож хотіла-м і других повести на ту дорогу" [4, с. 32]. І саме через літературу, засобами літератури впливати на "розвій жіночого духа".

І. Франко й М. Павлик підтримували Н. Кобринську не лише на літературній ниві, а також і в організації жіночого руху. Як писав І. Франко: "Тільки той нарід здужає оснувати тривале й повне національне життя, що в нього жінки пройняті свідомістю й ідеалами цього життя... тільки розумні й освічені матері, сестри і жінки, що думають, можуть випроводити і виховати розумне й освічене покоління" [9, с. 92]. Також І. Франко допомагав у виданні жіночого альманаху "Перший вінок", щобув виданий у Львові 1887 року коштом і заходами Наталії Кобринської та Олени Пчілки за редакцією І. Франка.

Окрім того, Н. Кобринська плідно спілкувалася з багатьма зарубіжними видатними діячами. Її амплітуда зацікавлень була надзвичайно широкою. Таке спілкування сприяло різнобічному формуванню поглядів майбутньої письменниці в її багатогранній діяльності.

Так, 1887 року вона відвідала Швейцарію, де слухала лекції в Цюрихському університеті, і саме там вона знайомиться зі слухачами університету з різних країн (Болеславом Лімановським – польський діяч). А 1888 року бере активну участь у підготовці чеської енциклопедії "Наукового словника Отта", знайомиться ближче з Франтішеком Ржегоржем, саме їх контакти були надзвичайно плідними і корисними для обох. Як свідчать архівні матеріали, Н. Кобринська знайомиться не лише з Франтішеком-Ржегоржем. Вона зближується з іншими чеськими вченими, письменниками, художниками. І що характерно, впродовж всього життя намагалася підтримувати контакти з багатьма митцями різних країн. Звичайно, їй більше був близький "слов'янський світ", зокрема чеський, польський, хоча надзвичайно цікавими видаються спостереження Н. Кобринської і про скандинавських письменників, митців Європи (статті про твори Ібсена, окремі розвідки про Августа Скрінберга (Стрінберг), Г. Гауптмана, А. Ріделя (Риделя), Г. Келлера, С. Виспянського та ін.).

Її багатогранна праця на ниві українства справді була явищем руху опору, бо сприяла розвитку, оновленню суспільного й політичного життя людини. Саме її діяльність в різних сферах була скерована на захист прав людини і вірою в краще майбутнє, зрештою, звільнення її з рабського становища.

1891 року Н. Кобринська очолювала делегацію діячів української культури Галичини під час поїздки у Прагу на виставку народно-промислових виробів, де вивчала чеський жіночий рух і ще більше розширила знайомство з чеськими громадсько-культурними діячами. Як зауважує письменниця, ставлення до жінки залежить насамперед не від матеріального забезпечення. [...] Вона повинна в першу чергу усвідомити себе жінкою й збагатитися знанням законів, різних галузей праці, наукою, щоб здобути власні засоби до життя [4, с. 71].

Ці слова співзвучні з думками, поглядами Ольги Кобилянської, Лесі Українки та інших діячів культури кінця XIX – початку XX століття.

Н. Кобринська як і її посестри, письменниці помежів'я століть, активно намагалася в різних формах впливати на літературний і культурний процес не лише в рідному краї. Це і участі в міжнародних конференціях, ювілейних урочистостях, літературних дискусіях та ін.

У листі до О. Кобилянської Н. Кобринська писала: "Деся незадовго буде з'їзд слов'янської молодіжі в Празі, умовленої про те з нашими академіками аби освідчили і запропонували від нас чешкам, аби вони, поновляючи петицію, зробили відозву до усіх жінок цілої Австрії, щоби з ними ішли, – а ми будемо їм помагати в той спосіб, що будемо не лише агітувати між русинками, але також німками, польками, жидівками і румунками, бо видите, як справа зробиться голосна..." [4, с. 18].

Наталя Кобринська була також знайома з поглядами та творами польської письменниці-феміністки Климентини Гофманової (1821–1862): "Я її читала (твори Гофманової) дійсно з великим заняттям, через що ще більше будилось в мені думок щодо положення в суспільстві жінки" [9, с. 53].

Н. Кобринська в 1893 – 1896 роках організовує видавництво "Жіноча бібліотека", а також випускає три книги альманаху "Наша доля", в яких були видруковані твори жінок-письменниць. Вона разом з іншими діячами української літератури (Ольгою Кобилянською, Євгенією Ярошинською, Уляною Кравченко) пише ряд звернень до австрійського парламенту, домагаючись права жінок на навчання. Активна життєва позиція Н. Кобринської проявлялась всюди. Її виступ на XI археологічному з'їзді в Києві, зустрічі з відомими діячами української культури пізніше описані в нарисах "У Не-чуя", "Із подорожі по Україні" та ін.

Численні листи письменниці до своїх побратимів по перу засвідчують її небайдужість до суспільного життя, до літератури, шляхи її розвитку. Саме вона, як зауважує І. Денисюк, чи не перша сказала про світове значення І. Франка: "Іван Франко

– се талант, що становить епоху у нашому культурно-літературному розвитку... Талант – се не .... з кількома струнами, лише інструмент, достроений до загальносвітового оркестри" [2, с. 17].

Отже, Наталя Кобринська, як і інші українські діячі культури кінця XIX – початку XX століття, через пресу активно розширювали горизонти своєї діяльності. Їх контакти з видатними митцями "слов'янського світу", і не лише слов'янського, сприяли утвердженню і поширенню українського слова, літератури, культури далеко за межами рідного краю. Лекції, виступи, видання різних альманахів, збірників про феміністичний рух Європи і становище жінки в Україні-Русі дбали про зростання свідомості українок і заохочення їх до такого ж руху, як у Європі. Їх праця на ниві українства справді була прогресивним і новим явищем в українській літературі кінця XIX – початку XX століття, вона сприяла об'єднанню і синтезу передових ідей того часу, виступаючи на захист честі і гідності людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Величко І.* Наталя Кобринська // Жіноча доля. – 1928. – Ч. 1–2. – С. 5–6.
2. *Денисюк І.* Катерина Кріль. Поборниця прогресу // Наталя Кобринська. Вибрані твори. К., 1980. С. 17.
3. *Киселівська О.* Пам'яті заслуженої громадянки-письменниці // Жіноча Доля. – 1927. – Ч. 2. – С. 3.
4. *Кобринська І.* Вибрані твори. – Київ : Дніпро, 1980.
5. Лист Є. Чикаленка до М. Коцюбинського від 30 грудня 1907 р. // Коцюбинський М. Твори. Х.; К., 1931. – Т. 7. – С. 239.
6. *Лукіянович Д.* Два документи до життєпису Наталі Озаркевич Кобринської. Л. : Медицький-Тиктор, 1922.
7. *Маковей О.* З життя і письменства: Хрестини "Літературно-Наукового Вісника" // ЛНВ. – 1898. – Т. 1. – С. 3.
8. *Франко І.* З останніх десятиліть XIX в. // Збір. Творів: У 50 т. – К., 1984. – Т. 41. – С. 503.
9. *Франко І.* Зібрання творів у 50-ти томах. Київ, Наукова думка, 1982.
10. *Чикаленко Г.* Фемінізм і криза демократії // Там само. – 1934. – Ч. 12 – 13. – С. 15.

Стаття надійшла до редколегії 22.04.16

Е. В. Гаевская, канд. филол. наук, асист.
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

НОВЕЙШАЯ ЖЕНСКАЯ ПРЕССА КОНЦА XIX – НАЧАЛА XX ВЕКОВ КАК ЯВЛЕНИЕ ДВИЖЕНИЯ СОПРОТИВЛЕНИЯ

Речь идет о женской прессе конца XIX – начала XX вв. и ее роли в общественной жизни.

Ключевые слова: пресса, альманах, движение, философия, национальное движение, явление, развитие, феминизм.

O. V. Haievska, PhD, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kiev

THE MODERN UKRAINIAN FEMININE PRESS OF THE LATE 19th TO THE BEGINNING OF THE 20th CENTURIES AS A PROTEST MOVEMENT

The article deals with the problem of modern Ukrainian feminine press of the late 19th to the beginning of the 20th centuries as well as its role in social life.

Keywords: press, movement, philosophy, national movement, phenomenon, development, feminism.

УДК 821.161.2'343

Т. С. Голота, студ.
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДЕМОНОЛОГІЧНІ ОБРАЗИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ

На основі опрацьованих оригінальних текстів і критичних матеріалів, розглядається трактування демонологічних образів М. Гоголем, Г. Квіткою-Основ'яненком та О. Стороженком, а також аналізуються особливості інтерпретації цих образів у творах кожного із перелічених авторів.

Ключові слова: демон, демонологія, фольклор, романтизм, зомбі, Марко, Вій.

За Літературознавчою енциклопедією в двох томах демонологія – це комплекс вірувань та міфологічних уявлень про нечисту силу потойбіччя, яка в різноманітних формах перманентно з'являється в земному світі. За цим жеджерелом, поняття "демон" з'явилося ще у античні часи, називаючи індиферентну ан-